

O ZBIRCI VEČERAS POEZIJA NE SLUŽI

Za Adrijen Rič nije potreban nikakav uvod. Kao jedna od najsvesrdnije hvaljenih pesnikinja i esejistkinja dvadesetog veka, među svoja mnogobrojna priznanja ubraja National Book Award, Book Critics Circle Award i Lannan Lifetime Achievement Award. Robert Has je njenim delima pripisao odlike soli i tame, hvaleći njihovu „nepresušnu potrebu da se suprotstave teškoćama“. Ali najnovija zbirka Ričove Večeras poezija ne služi (Tonight No Poetry Will Serve) ide od užasnutosti do radosti, od preneraženosti do erotike. Ričova je meglom podelila svoja razmišljanja o poeziji i moći, potrazi za bolje nijansiranom estetikom ratnih vremena i značenju „građanke“.

Kejt Voldman: *Počnimo od naslova, Večeras poezija ne služi.*

Adrijen Rič: Knjiga sadrži epigraf iz Websterovog rečnika: definicije glagola služiti [eng. *to serve* – *Prim. prev.*]. U pitanju je zanimljiv raspon značenja, od ideje poslušne servilnosti do autoritativnog značenja (od zakona, vojske, zatvorske kazne), preko ispunjavanja tuđih potreba, do korisnosti. Naslovna pesma počinje erotikom momentom uhvaćenim u svetu mučenja i nasilja. Na pola puta prelazi od senzualne i „poetske“ na zvaničnu gramatiku, parčajući nasilne ideje kao što biste to učinili sa dijagramom rečenice na času.

Moglo bi se reći da su na pesmu uticali intervjui koje sam slušala na programu Ejmi Gudman *Demokratija sada!* – o Gvantanamu, mučenju simulacijom davljenja na suvom [eng. *waterboarding* – *Prim. prev.*], zvaničnim američkim poricanjima mučenja, „izručivanja“ navodnih terorista zemljama u kojima će zasigurno biti mučeni. Stih „Mislim da večeras poezija ne služi“ ukazuje na to da poezija ne može da posluži u ublažavanju takvih dela, ona poništavaju sam jezik. Čovek počinje da piše o čulnom telu, ali i druga tela koja su „negde drugde“ užasavajuće su prisutna.

K. V.: *Da li smatrate da su pesme iz ove knjige ravnodušne prema vašim prethodnim delima? Gde ima nadovezivanja, a gde prekida?*

A. R.: Zaista ne posmatram ovu knjigu na taj način. Moje pisanje – i način razmišljanja – utabavali su svoj put kroz mnoge decenije, formirani su na mnogo načina. Moja treća knjiga *Snajine fotografije* (*Snapshots of a Daughter in Law*, 1963) bila je, svakako, odstupanje od mog dotadašnjeg rada kroz pomeranje sa starih preskriptivnih formata (usput, nezavisnih od stvarne forme). To je bilo u mojim ranim tridesetim.

Otkad znam za sebe, vodila sam računa o boji zvuka, uobličavanju poetskog stiha. Sve od te treće knjige, stvarala sam tik uz to povlačenje i oslobađanje glasova. Nekad su to razgovorni glasovi, nekad su više poput dijaloga ili horova iz grčkih tragedija, koji se bave gorućim pitanjima u zajedničkom redu i neredu. Ti glasovi mogu biti pojedinačni, ali teže zajedničkoj moralnoj stvarnosti.

Oduvek mi je bila bitna muzika, zvuk reči koje teku zajedno. Ali ne radi se nužno o nečemu lako slušljivom. To može biti iseckana, disonantna muzika, u maniru Čarlsa Mingusa ili Malerovog „Das Lied von der Erde“. Pjesma „Čitajući *Ilijadu* (kao prvi put“ počinje rečima „Jezivi, jarki, rez“. Želim da postignem fizički osećaj, krv i meso, govor tela. Želim da reči fizički utiču na čitaoca ili slušaoca.

Svidelo nam se to ili ne, naše uši svakodnevno primaju mnogo toga. Možda neke severnoameričke uši imaju problema sa poezijom zbog buke agresivno izrečenog vladajućeg etosa – njegove terminologije rata, uspeha, nacionalne bezbednosti, pobede i poraza, vlasništva, trgovine, konzerviranih informacija, konzerviranog smeha. Poezija ume da bude direktna, kolokvijalna, ume da bude nagla i ljutita, ali nije isprazan zvuk; ona želi da izbaci takvu vrstu jezika, da pusti neku drugu ploču.

Vraćajući se na to pitanje: u svojim osamdesetim vidim da je moj rad bio potraga za sredstvima – instrumentima – za stvaranje umetnosti od upornih briga i želja, do kojih nisam nužno mogla stići drugim putem. Želela sam da postignem svest o svetu kao istoriji, u širem smislu govoreći – onakvom kakvim su ga stvorile ljudske potrebe i umovi i naponi – i ljubavi (ali isto tako i ljudska okrutnost i pohlepa). Počela sam u prvim danima hladnog rata. Kao mladi ljudi, bili smo indoktrinirani strahom od komunizma i atomske bombe – koju je, naravno, naša vlada već tad bila iskoristila. Prva pesma u mojoj prvoj knjizi („Upozorenja o nevremenu“ u *Promeni sveta*, 1951) odražava tu strepnju – strepnju i osećaj bespomoćnosti. Odnosi moći, onako kako sam počela da ih odgonetam, s vremenom su u velikoj meri uticali na moj rad – i na poeziju i na prozu. Ali samo sam u poeziji mogla da se suočim sa onim što sam doživljavala i saznavala o svetu, a možda da to transformišem.

Postoji jedna pesma iz sredine pedesetih, u zbirci *Snajine fotografije*, „Od slakova do Peterburga“ – termini iz jedne enciklopedije – koja ukazuje na napor da se postavi pitanje, kao svesna strategija, kako sastaviti održivo značenje od pojedinačnih delića poverljivih informacija? Kako živeti sa „činjenicama“ koje ne možete da povežete? Pa, jedan od načina jeste da ih povežete kroz poeziju.

K. V.: *U odnosu na vaša prethodna dela, ova zbirka se čini otvorenija prema političkom. U isto vreme je duboko lična, naročito kada se bavi cenom govora i stvaralačkim činom pesnika. Da li za vas političko i lično idu zajedno? Da li je oduvek bilo tako?*

A. R.: Nisam sigurna zašto smatrate da je *Večeras poezija* ne služi otvorenije politička od mojih drugih knjiga. Podela našeg jezika na „političko“ i „lično“ je, po mom mišljenju, oduvek bila zamka. Kada sam bila mlađa, svakako sam bila uhvaćena u tu zamku – kao i mnoge žene, mnogi pesnici – kao način sticanja iskustva.

Godine 1969. napisala sam: „Trenutak kada osećaj ulazi u telo je političan. Ovaj dodir je političan“ („Setne gazele“, u *Volji za promenom*, 1971). U trenutku pisanja tog stiha otkrila sam ono što sam bila već započela. Znatno deo moje ranije poezije se već kretao u tom pravcu, iako nisam to mogla tako direktno da vidim ili kažem.

K. V.: *U pesmi „Čekajući kišu, muziku“ stoje stihovi: „Držač se njiše u odbeglom vagonu / zaklanjajući svesku ispisanu / diverzantskom kaligrafijom protiv rata / koji poezija vodi sama protiv sebe“. O kom ratu je reč?*

A. R.: Zamišljala sam nekog u vagonu podzemne železnice, ko recimo pokušava da napiše pesmu „protiv rata“, kao što su mnogi od nas činili za vreme i nakon vijetnamskog doba (i istorijski, mnogo pre toga). Ali biti „protiv rata“ je postao previše prost stav. Rat se nalazi u teksturi posedovanja i oduzimanja, ekonomskih i verskih dogmi, rasizma, kolonijalističke eksploatacije, nacionalizma, nejednake podele moći. Ko odlučuje da započne rat? Ko u njemu biva uništen? Ko stvara retoriku „terora“ i „demokratije“? Te tako ovaj pesnik iz podzemne mora da piše „diverzantskom kaligrafijom“ protiv poezije koja čini da „mir“ izgleda previše lako ili udobno, previše moralno prosto. Protiv poezije bez društveno kritičkog pogleda, ako hoćete.

K. V.: *Koje su obaveze poezije? Da li su se promenile za vreme vašeg života?*

A. R.: Ne znam da sama poezija ima bilo kakve univerzalne ili jedinstvene obaveze. U pitanju je stalno prisutna značajna ljudska aktivnost stvaranja, kroz različita vremena, pod različitim uslovima. Za pesnika u ovo vreme koje zovemo „našim“, u ovom vrtlogu dezinformacija i fabrikovanih distrakcija. Ne folirati, ne glumiti lažnu nevinost, ne spuštati zavese pred onim što se dešava kod komšije ili na drugom kraju grada. Ne pristajati na površne formule ili indolentni nihilizam ili zagušujuću autoreferentnost.

Ništa nas ne „obavezuje“ da se ponašamo kao dostojanstvena ljudska bića osim naših međusobnih primera poštenja i velikodušnosti i hrabrosti i lucidnosti, koji ukazuju na veću društvenu kompaktnost.

K. V.: *Možete li reći nešto o „Akselu Avakaru“? On ponekad izgleda kao sopstvo koje ste stvorili da biste dosegli do svoje mašte, kao i do dubljih istina koje se uvlače u poeziju. Zbog čega je međusobna izdaja toliko bitna u pesmama o „Akselu“?*

A. R.: Zanimljivo. Nisam počela sa idejom – nikada to ne radim. Pesma je počela snom u kom sam čitala dugačku pesmu u obliku svitka koja je bila potpisana sa „Aksel Avakar“. To je bilo „dato“; nakon toga sam počela stvarno da radim na pesmi. Ne znam odakle mi ime Aksel Avakar.

Ne mislim da se u podtekstu nalazi „međusobna izdaja“ – više dve figure, nekoć intimno povezane, danas razdvojene, gde se jedna obraća drugoj nailazeći na tišinu ili govorne poruke. To su propušteni dijalozi, izgubljene prilike, opasnost, pitanje ko koga može spasiti. U pitanju je gusto upakovan scenario; nadam se da će doleteti raznim uproščavanjima. Želela sam jedan veoma vizuelan, vokalan niz mesta, emocija, situacija. Ukoliko ima preteču u mojim prethodnim delima, onda bi to mogao biti „Demoniski ljubavnik“ u zbirci *Propagandni listići* (1969).

K. V.: *Da li ste ijednu od pesama iz zbirke Večeras poezija ne služi osmislili kao direktan odgovor na neku od vaših prethodnih pesama? Recimo, kada je reč o pesmama „Ti, ponovo“ i „Zaranjanje u olupinu“.*

A. R.: Pa, ne. Ali „Ti, ponovo“ ima neku vrstu sopstvene genealogije. „Ti“ je personifikovani grad – Njujork onakav kakvog sam ga znala i u kakvom sam živela šezdesetih i sedamdesetih. Napisala sam mnogo pesama iz tog mesta i o tom mestu. Pretpostavljam da „Ti, ponovo“ ima veze sa čežnjom za povratkom i vraćanjem na staro, koja se iznova javlja. Ali

grad se danas užasno promenio u odnosu na ono što je bio između 1966. i 1978. Sada je zaposednut bogatstvom i turizmom.

Upravo sam ponovo pročitala roman Džejmisa Boldvina *Druga zemlja* – sjajan roman o Njujorku smešten u pedesete. Boldvin vidi ponuđene mogućnosti, grubo nanete poraze, društvene i rasne prestupe koji ponekad vode ka preživljavanju. Prepoznajem taj grad. I to nije nostalgija.

K. V.: U „*Moćima oporavka*“ pišete: „*Svako novo učenje u početku liči na kaos*“. Da li ste optimistični kada je u pitanju budućnost?

A. R.: Ta pesma počinje stihom „Žena iz građanske partije“, a glas je momentalno prekida: „Šta je to?“ Implicirana je zaboravljena istorija radikalnog građanstva, otpora, „partija“ koja još uvek postoji, ali je proterana, tajna. Njene bivše ili buduće vođe mogu se naći kako žive ispod mostova, komuniciraju u šiframa, pripremajući drugu fazu istorije, novo učenje. Ta žena bi mogla biti vođa ili glasnik, jedna od onih koji nisu odustali, onih koji se organski prilagođavaju novim zahtevima, prividnom haosu.

Slika na kraju pesme je iz Direrove čuvene gravure *Melanholija I*. Prikazuje ženu, moćnog lica i stasa, introspektivnu, kako sedi okružena raznim naučnim i zanatskim spravama. Izgleda kao da zamišlja – ne znamo šta. *Melanholija I* se odnosi na drevnu predstavu o melanholiji stvaralačkog duha – ne na tugu, već na duboko proučavanje sveta. Imam tu gravuru na zidu još od mladosti.

I tako, krećući se kroz pustoš izgrađenog grada, građanka nailazi na figurativnog planera „neizgrađenog prostora“. Moja nada je u tome da ove metaforičke tvorevine neće predugo ostati samo metaforičke.

2. mart 2011.

(S engleskog prevela **Tijana Sladoje**)